

פרשת וישב

גיליון 123 התשע"ה

שבת שלום
ומבורך

ובשורות טובות!

עזרי תועם ה' עושה שנים וארץ בשם ה' נעשה ונצליח

אשכול יוסף

חידושים נפלאים ועונג שבת בפרשת השבוע

מאת הצב"י רבי יוסף חי סימון טוב שליט"א מחה"ס "כרם יוסף"
ראש ישיבת הנותנידים "אור התורה" ליוני דפגרא לצעירים מצטיינים ירושלים ת"ו

בברכת רבותינו הגאונים ראשי הישיבות, ר"י "פורת יוסף" הגאון רבי נושה צדקה שליט"א הגאון רבי דוד כהן שליט"א ר"י "חברון"

"ויתנבלו אותו להמיתו", (ל"ז י"ח).

על סמך מה חרצו השבטים את דינו של יוסף הצדיק למיתה?

ומצאתי בזה עוד בכלי יקר שביאר מה שנא' "ובטרם יקרב אליהם ויתנבלו אותו להמיתו", שרצו להמיתו מרחוק על ידי חץ הממית בטרם יקרב אליהם, מדה כנגד מדה, כי הוא שלח בהם חץ לשונו הממית מרחוק, על כן רצו גם הם להמיתו מרחוק על ידי חיצים, ושזה מה שנא' "וישטמהו בעלי חיצים" (מ"ט, כ"ג), הם אחיו שרצו לשלוח בו חיצים. ואף על פי שגם הוא סיפר עליהם לשון הרע מכל מקום "ותשב באיתן קשתו", כי הוא דרך קשתו ויכוננה באיתן בצדק ובמשפט שהרי מותר לומר לשון הרע על בעלי המחלוקת (ירושלמי פאה פ"א ה"א) ואחיו התחילו במחלוקת במה שזלזלו בבני השפחות. וע"ש עוד מ"ש בזה.

אך עדיין הוקשה לי דבגמרא בסנהדרין (נז.) משמע שרק על שבע מצות בן נח נהרג, ואם כן עדיין צריך ביאור היאך דנו השבטים את יוסף למיתה מכח איסור לשון הרע?

ושמא יש לומר על פי מה ששמע בגמרא פסחים הנ"ל וכן פסק החפץ חיים (לזין, אות ב') שהמספר לשון הרע עובר על לאו של "לא תשא שמע שוא" (שמות כ"ג א'), והביא שכן מוכח ברמב"ם (פרק כ"א מהל' סנהדרין ה"ז, סה"מ מצוה רפ"א) שכתב אסור לדיון שישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חברו שנאמר לא תשא שמע שוא ובכלל לאו זה אזהרה למספר ומקבל לשון הרע, ושכן איתא במכילתא. ומבואר שאיסור לשון הרע נכלל באיסור "לא תשא שמע שוא" שנצטוו הדיינים, ובני נח נצטוו על הדיינים, וממילא מחוייבים מעיקר הדין על לשון הרע, ולא רק משום מידות ונימוסין, ומחוייבים על זה מיתה, כי זה בכלל אחד משבע מצוות שנצטוו על הדיינים, צא ולמד מדברי הרמב"ם (מלכים פ"ט הלכה י"ד) שכתב שמפני שבני נח מצווים על הדיינים נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדין אחד בלא התראה ועל פי קרובין.

יישוב א' - חיוב מיתה בבני נח למספרי לשון הרע

לכאן יש לומר בפשיטות שהשבטים סברו דלפי שהיה מדבר עליהם לשון הרע אצל יעקב אביהם, לכך חייב מיתה, דבן נח אזהרה שלהן זו היא מיתתו כדאמר רב נחמן בר יצחק בסנהדרין (נז.), וגם בן נח מחוייב על איסור לשון הרע שהרי כבר ידעת שמלבד חיוב שבע מצוות של בני נח כל דבר שנראה מסברא ממידות ונימוסין גם בן נח מצווה בהן כמו שכתב רבינו ניסים גאון (בהקדמתו לברכות) והרמב"ם (מורה נבוכים פרק י"ז) ועוד, [עיי' בזה בכרם יוסף ב"ק עמ' תשמ"ח].

והנה על פי זה מובן מה שדרשו רבותינו במדרש (ב"ר פד יד) ששיסו בו את הכלבים, ולכאן דבר זה מתמיהה מאד, דאף אם דנוהו למיתה לא ישסוהו לכלבים, אך לאור האמור יש לומר שדנו אותו כדרך מה שאמרו בגמרא (פסחים קיח. מכות כג.) אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה כל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים שנא' (שמות כ"ב) "לכלב תשליכון אותו" ונסמך לזה (שמות כ"ג) "לא תשא שמע שוא" קרי ביה לא תשיא. שוב ראיתי בבית הלוי ובכלי יקר שפירשו כן שמשום שסברו שמספר עליהם לשון הרע דנוהו להשליכו לכלבים.

אך כל זה היה נכון לפי מה שהיו באמת בוראים עגלים מספר היצירה ואוכלים מהם כשהם חיים דלא שייך בזה איסור אבר מן החי, אבל יוסף היה סבור שאותם בהמות נולדו מאב ואם ולכך הוציא דיבתם רעה אל אביהם שאוכלים אבר מן החי, וכל כוונתו היתה לתועלת, וכמו שהאריך בזה השל"ה הקדוש בפרשתן (תוכחת מוסר, אות נ"ז), ועיי' עוד בזה בחיבורי שלהבת יוסף (פרשת מקץ, עמוד צ"ט). ויש להוסיף דאדרבה סופו של יוסף הוכיח על תחילתו, שהיה נזהר מאד מדיבור לשון הרע, שהרי כל אותם השנים מאז שנעשה מלך, וגם אחרי שפגש ביעקב, לא סיפר לו מאומה מדבר מכירתו.

ישוב ב' - בגרמא להיותו כביכול בעל לשון הרע ומחלוקת

מצאתי כעין זה בחפץ חיים (שמירת הלשון ח"ב סי' י"א פרשת וישב) שמבאר שכיון שהוחלט אצל השבטים שיוסף בעל לשון הרע ומטיל שנאה עליהם אצל אביהם, ומי יודע כמה מחלוקת יסובב על ידו ביניהם, חיפשו עיצה להיפטר ממנו באיזה אופן שהוא, שעל פי הדין לא יהיו בכלל רוצחים, ומה שיומת על ידי גרמא שלהם, לא חששו לזה. ולכן שיסו עליו את הכלבים, כדין מספרי לשון הרע, והרי מבואר בגמרא ב"ק (כד:): שיסה בו את הכלב פטור, ואף בודאי שבדיני שמים חייב על גרמא גם כן, סברו שכיון שהוא בעל לשון הרע ומחלוקת לא יענשו בדיני שמים. ויש מי שביאר בכוונת החפץ חיים, דרצונו לומר דמי שהוא מחוייב מיתה בדיני שמים מותר להורגו בגרמא, וסיים שזה חידוש גדול, א"נ זה היה טעותם של השבטים.

ישוב ג' - מדין הוראת שעה שיהיו זהירים מעוון לשון הרע

מרן החיד"א בספרו ראש דוד (בסוף פרשתו) מביא ששמע מרבו מהר"א יצחקי בשם רבו, והביאו בגיליון הנפלא מעדני אשר (גליון שצ"ד, וישב תשע"ב) שהשבטים רצו להמית את יוסף מדין הוראת שעה, כמבואר ביבמות (ז:): שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה, ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת ודנו אותו בסקילה, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה היתה צריכה לכך למגדר מילתא, ולכן גם בנידון דידן רצו השבטים להורגו ליוסף כהוראת שעה שלא יהיו רגילים בלשון הרע, והשיגים יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, כלומר דכיון שמשום כבוד אבא יאלצו לכסות את דמו אין כאן הוראת שעה, דממילא לא ידעו הכל ממעשה הריגתו, ולא יוכלו לקחת מזה מוסר להזהר מעוון לשון הרע.

ישוב ד' - מלבין פני חברו דהוי בכלל שפיכות דמים

נראה עוד ליישב לפי שיטות הראשונים שדין מלבין פני חברו ברבים הוי ביהרג ואל יעבור משום שנכלל ממש באיסור שפיכות דמים, כמבואר בתוספות במסכת סוטה (י:), ורבינו יונה (שערי תשובה שער ג' סי' קל"ט) כתב שהלבנת פנים היא אבק רציחה, כי פניו יחורו ונס מראה האודם, ודומה לרציחה, ושלכן אמרו חז"ל לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. ולאור זה ביאר בשו"ת בניין ציון (ח"א סי' קע"ב) שמתורץ בזה קושיית התוספות (סוטה י:): שלא מנו מלבין פני חברו בפנ"ע בדברים של יהרג ואל יעבור, משום דהוא אביזריהו ובכלל שפיכות דמים, [אך המאירי (סוטה י: ברכות מג ע"ב, כתובות ז:)] והרמב"ם (פ"ו דעות, פ"ג תשובה הלכה י"ד, יסודי המורה פ"ה ה"ז) חולקים בזה, וכמבואר בכרם יוסף סוטה י:]. ולפי זה יש לומר דהשבטים שנכלמו מדברי יוסף לאביהם אודותם, סברו שמפני כך דינו במיתה כדין שופך דמים.

ישוב ה' - השבטים סברו שיש ליוסף דין רודף

הספורנו (פסוק י"ח) מתרץ שמדוקדק בכתוב שהשבטים ציירו בליבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם והתורה אמרה הבא להרגך השכם להורגו, (סנהדרין עב.), וכן כתב עוד (פסוק כ"ה) שחשבו את יוסף לרודף שכל הקודם להורגו זכה כשאין דרך להציל הנרדף בזולת זה. וכן מבואר עוד בפירושו בעלי התוספות לתורה בשם הראשונים שהשבטים דנו את יוסף כדין רודף.

וכיוצא בזה כתב המשך חכמה (פרק מ"ב) שהשבטים דנו יוסף כדין רודף, וביאר שדבר זה מרומז בפסוק "ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו", שלפי דינם היה חייב מיתה בטרם יקרב אליהם לעשות להם רע על שם סופו, שהוא מחפש עלילות עליהם להמיתם.

ישוב ו' - מורד במלכות יהודה שורש זרע מלכות בית דוד

השל"ה הקדוש בפרשתו מבאר שמלכות יוסף אינו אלא כדי להיות ישראל לעם, להעמיד מלכות יהודה, אך השבטים לא הבינו דבר זה, והיו סבורים שמבקש המלוכה לו ולזרעו, על כן הלכו דותינה לבקש נכלי דתות, כלומר, לדון אותו בדת תורה, והסכימו כולם לדעה אחת שיוסף בן מות, אפילו בני בלהה וזלפה אוהביו הסכימו כן מצד דין ודת, מאחר שחולק על מלכות בית דוד, וכל החולק על מלכות בית דוד כחולק על השכינה, (עיין סנהדרין קי.). ופירש בזה כוונת רבותינו ז"ל בתנחומא ששיתפו השכינה עמהם, כלומר, כי חולק על השכינה, כיון שחולק על מלכות בית דוד.

ישוב ז' - היה מתנבא שימלוך והוי כמרידה במלכות שמים

שמוא יש לומר עוד שהשבטים סברו שיוסף חייב מיתה, לפי שכביכול מורד במלכותו של הקב"ה בזה שמתנבא שעתיד להיות עליהם למלך ממש, דלמה לישראל מלך והלא השי"ת הוא מלכנו ובראשנו המהלך לפני המחנה, ועדיין לא נצטוו להעמיד מלך.

וכדרך שכתב רבינו בחיי (במדבר פרק כ"ב, ועיין במסכת סנהדרין כ:): שלפי שהיה גלוי וידוע לפני השי"ת שעתידין ישראל לשאול מלך כשאר האומות, לכן קבע בתורה מצות עשה למנות מלך, והוא שכתוב (דברים י"ז) "ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי, שום תשים עליך מלך", כי ראוי היה שזה יחשב לחטא כיון שהקב"ה הפליא ענינם בימי צאתם מארץ מצרים מכל העמים ורומם חלקם מכל אומה ולשון להיותו מולך עליהם, כי מי שאדון העולם הוא מלכו ושכינתו בקרבו, מה חפצו במלך בשר ודם. ולכך הוקשה בעיני הקב"ה כששאלו מלך, וסופו הוכיח על תחלתו שאבד שאול בסופו. ברם עיקר מלכותו של יוסף לבסוף היתה למלוך על מצרים, ולא על ישראל.

ברכות מאליפות

למעלת ידידנו הבה"ח המפואר
והנעלה רב פעלים לתורה ולתעודה

נרו יאיר ויזרח בעזהשי"ת

ר. יהודה יהושע

גילקרוב שליט"א

יהי רצון שבכל אשר יפנה ישכיל
ויצליח בתורתו ויראתו ובכל מעשה

ידיו לטובה ולברכה!

יישוב ח' - סברו שיוסף ח"ו זרע לא טוב שיוצא מיעקב כעשיו מיצחק
וישמעאל מאברהם

מלפנים שמעתי לפרש בזה שהשבטים רצו להמית את יוסף מפני שסברו שיצא ממנו
זרע לא טוב, חשבו שכמו שיצא ישמעאל מאברהם, ועשיו מיצחק, יצא גם זרע לא
טוב מאביהם יעקב, וחשבו כי ביוסף יצא אותו הזרע לפי מה שראו בו שמוציא דיבתם
רעה, לכן רצו להמיתו, שלא יצא מהם זרע לא טוב כמו עשיו וישמעאל שדבוקים
בשפיכות דמים ועבודה זרה וגילוי עריות ושאר מרעין בישין.

ומצאתי עתה כעין זה בספר חנוכת התורה שפירש על פי מה דאיתא בגמרא ובמדרש
על הפסוק "ויתנכלו אותו להמיתו" שראו שיצא ממנו ירובעם שעתיד להחטיא את
ישראל, ולכן השבטים דנו את יוסף על שם סופו, [ויש להוסיף דהיינו גם כדי שימות
זכאי ואל ימות חייב]. וסיים דהנה ידוע דמדת הקב"ה אינו כן, דאינו דן את האדם אלא
באשר הוא שם, כמו שמצינו גבי ישמעאל, וזה שאמר המדרש נסעו מזה ממדותיו של
הקב"ה שאינו דן אלא באשר הוא, והם רוצים לדונו על שם סופו.

יישוב ט' - שהיה חולק עליהם בדין

אף שהם הרוב ודינו כזקן ממרא שחייב מיתה

עלה בדעתי לפרש עוד שהשבטים דנו את יוסף למיתה לפי שסברו שיש לו דין זקן
ממרא, כי לפי דעתם היה נראה ח"ו שמגלה פנים בתורה שלא כהלכה לפי שהיה
חולק עימם בכמה דברים שמחמתם הוציא דיבתם רעה אל אביהם.

ומצאתי עתה בס"ד בספר ויחי יוסף להגאון רבי יוסף גרינוואלד זצ"ל שכתב בין בתרי
אמרותיו כאמור, דמחלוקת יוסף עם אחיו היה בדיני תורה כמבואר בפרשת דרכים,
דהשבטים סברו שיש להם דין ישראל לקולא אף לפני מתן תורה ועל כן מותרים
לאכול מפרכסת, ויוסף סבר דלחומרא עדיין דינם כבן נח ואסורים לאכול מפרכסת
משום אבר מן החי, והשבטים דנו את יוסף כדין זקן ממרא לפי שהם הרוב וכתוב
(שמות כ"ג ב') אחרי רבים להטות, על כן חשבו שחייב מיתה.

ולפי צריך לבאר סברת יוסף, היאך באמת חלק עליהם אחרי שאחיו היו הרוב? וי"ל
דלפי שהיה מציע הדברים לפני יעקב שהיה גדול הדור והיה מסכים עימו, היו דבריהם
מבוטלים וכדין רוב חכמים שודאי טעו בהוראה בהבנת העניין, לפי שלא נמלכו בגדול
הדור, וסבר דחסר להם בשימושה של תורה אצל אביהם לכך הגיעו לידי טעות.

יישוב י' - חיוב מיתה כדין נביא שקר שמתנבא שימלוך ואם אינו שקר לא
ימות

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בספרו חכמה ודעת (בפרשתן עמ' ר"ה) מבאר
שהשבטים פסקו שיוסף חייב מיתה כדין נביא שקר, ולכן לא ביקשו להורגו בידים
אלא לשסות בו הכלבים ולהשליכו לאחד הבורות שאם אינו נביא שקר ונבואתו אמת,
בהכרח שנבואתו תתקיים ולא ימות ויהיה ראש.

יישוב י"א

בפי' התורה לבעלי התוספות הביא מכת"י לאחד הראשונים שכיון שיוסף כביכול
הלשין עליהם אצל אביהם דנהו כדין מוסר, שמורדין אותו לבור ואין מעלין כמבואר
במסכת ע"ז (כו:).

יישוב י"ב

ראה עוד באור החיים הקדוש שביאר שהשבטים דנו את יוסף כדין עד זומם ולכך ביקשו
להורגו בגרמא

ברוך אשר יקים את דברי התורה
הזאת

לרגל הרחבת ישיבת המתמידים שע"י
מוסדותינו בבית המדרש המפואר "צופיון -
חלבים"

דרוש בדחיפות תרומה של סטים ספרי יסוד
לאוצה"ס של הישיבה

סטים ש"ס עוז והדר
בית יוסף שירת דבורה (קטן) וכן שו"ע תנ"ך
ועוד ספרים

ניתן להקדיש ולהנציח בתוך הספרים לע"נ או
לרפואה והצלחה

המעוניין לזכות במצוה נשגבת זו של "וצדקתו
עומדת לעד", זה הכותב ספרים ומשאלן
לאחרים, יפנה ל:

054-84-60007

באיו מענה נא להשאיר הודעה

אינו דומה

מי שזוכה ללמוד
מסכת קידושין עם
"כרם יוסף"
למי שלא זוכה!

הספר היחיד שמביא
על כל קושיית תוספות או
מפרשים מערכה שלימה
של תירוצים רבים!

054-84-60007/8

02-5373570